Ольга Бісик

ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЯК ЛІНГВІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ (НА ПРИКЛАДІ ФРАНЦУЗЬКИХ ФРАЗЕОЕМОТИВІВ)

За допомогою мови люди передають не тільки свої думки, але й почуття та емоції, відповідно почуттєва основа мови становить важливу її частину. Саме мова формує емоційну картину світу представників тієї чи тієї лінгвокультури, з огляду на це для лінгвістики емоцій важливим є вивчення картини світу, основним фрагментом якої є емоції індивіда. Одним із складників емоційної картини світу вважають фразеологічні засоби вираження емоцій (емотивні фразеологізми). Їх дослідження є важливим у межах сучасної антропоцентричної наукової парадигми, воно націлює дослідника на пізнання емоційного світу людини і, як наслідок, на усвідомлення його ролі в навколишньому світі. Саме такий підхід до вивчення емоційних станів людини визначив актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх джерел і публікацій свідчить, що питання мовного вираження емоційних станів вивчали О. Вольф, Н. Гранько, Д. Романов, І. Яковлєва та інші.

Мета статті – з'ясувати специфіку мовного вираження емоцій на прикладі французьких фразеологічних одиниць.

Репрезентація емоційних станів індивіда є однією з універсальних мовних категорій, яка має такі ознаки: 1) часова локалізація; 2) фазовість; 3) повторюваність; 4) одновалентність; 5) несполучуваність з родовими найменуваннями; 6) статичність; 7) дуративність; 8) неконтрольованість; 9) пасивність [4, с. 6].

Часова локалізованість співвідносить ситуацію з певним часовим проміжком. Наприклад, фразеологізм *être là comme une souche* «стояти, як пень, як бовдур» виражає здивування й має варіанти домінантного компонента *demeurer (rester) comme une souche.* Дієслова *demeurer, rester* містять сему «знаходитися протягом деякого часу» і вказують на часову локалізованість значення ФО.

Дуративність, тобто тривалість почуття, також є однією з ознак емоційного стану, який може бути тривалим або коротким, перманентним або однократним. Так, наприклад, у ФО *tenir sa colère* «довго сердитися» значення дієслова *tenir* відображає тривалість стану. Тривалість емоції також входить до поняття її інтенсивності. Д. Романов називає таку тривалість темпоральною, наприклад, гнів нетривалий, а злоба – назва тієї самої модальності, але більш стійка в часі [3, с. 14–15].

Важливою ознакою категорії стану є те, що його суб'єкт, на відміну від суб'єкта дії, пасивний. Так, у вислові *être comme une saucisse* «зніяковіти, отетеріти» емоційний стан «Здивування» представлено як

такий, що не потребує зусиль для своєї підтримки. Крім того, через пасивність цей стан одночасно неконтрольований.

Категорії емоційного стану притаманна ознака фазовості, яка проявляється в тому, що стан існує «пофазно», тобто в кожний окремий момент є тільки одна фаза стану. Наприклад, у вислові *en jeter plein les yeux* «здивувати, уразити» семи дієслова *jeter* «кидати» і прикметника *plein* «повний, наповнений» дозволяють представити пофазний розвиток стану здивування. ФО *en devenir bleu* «роззявити рота від здивування» має різні варіанти використання головного слова: *en être bleu, en rester bleu, en bâiller tout bleu.* Кожний варіант певним чином конкретизує різні фази емоційного стану: постійність (*en être bleu*), тривалість (*en rester bleu, en bâiller tout bleu*), початкову стадію (*en devenir bleu*).

Предикати станів можуть позначати повторювані явища, тобто описувати однакові ситуації, указувати на короткочасність, можливе переривання станів: – *Nous levons les yeux et apercevons les deux gros Allemands qui repoussent impatiemment la danseuse de tarentelle. Une seconde elle reste bouche beé...* [5] – *Звівши очі, ми бачимо двох товстенних німців, які нетерпляче відштовхують танцівницю. На мить вона завмерла, роззявивши рота…*

Будь-який емоційний стан має ознаку змінюваності. Зміну стану «Здивування», наприклад, можна простежити за допомогою дієслів руху, які входять до складу ФО: *tomber* «падати» (*les bras lui en tombent* «остовпіти від здивування»), *ouvrir* «розплющувати» (*ouvrir des yeux comme des soucoupes* «широко розплющити очі від здивування»).

Характерною особливістю мовних засобів вираження емоційних станів є здатність передавати їх інтенсивність, оскільки емоції можуть бути більш чи менш сильними. О. Вольф виділяє чотири зони на шкалі емоцій: слабкий ступінь емоції, середній і сильний ступені й афекти (емоції надто сильної інтенсивності, коли суб’єкт утрачає контроль і над своїм станом, і над його виявом) [1]. Ці стани тісно пов’язані між собою й доповнюють один одного. На їх основі формується структура категорії емоційного стану, основними елементами якої ми вважаємо суб’єкт, предикат і причину (фактор).

Суб’єкт емоційного стану має такі властивості: цілісність та інактивність. У ФО французької мови, які виражають емоційні стани, суб’єкт відсутній або представлений іменником, займенником чи присвійним прикметником у ролі додатка чи означення. Так, наприклад, у вислові *avoir sa chique* «бути не в дусі» займенник *sa* «свій» (чийсь, який належить певному суб’єкту) указує на присутність суб’єкта стану.

Другою властивістю суб’єкта емоційного стану є інактивність, коли емоційні стани виникають мимовільно й провокуються або внутрішніми причинами, або подіями, які не залежать ні від волі, ні від бажання суб’єкта. Ця властивість суб’єктів емоційного стану відображається в

метафорах, наприклад: *compter (toutes) heures* «рахувати години, нудитися, нудьгувати»: – *Pour le moment, par example, mal dans sa peau, il comptait les heures qui le séparaient de Lausanne, puis de Paris* [6]. – *У цей час йому стало не по собі, він рахував години, які відділяли його від Лозанни, потім від Парижа.*

Серед ФО є такі, яким притаманна сема приведення суб'єкта до того чи того стану: *taper l'œil* «уразити, здивувати»; *faire sortir les yeux de la tête* «викликати здивування»; *en jeter plein les yeux* «здивувати, вразити»; *couper bras et jambes à qn* «здивувати, привести до стану заціпеніння, паралізувати через здивування»; *en boucher un coin à qn* «приголомшити». Як бачимо, у структурі фразеологізмів головним словом є перехідне дієслово.

Причина (фактор), яка є наступним елементом структури емоційного стану, визначає присутність агенса, який виражається в мові перехідним дієсловом у ролі домінантного слова ФО. Виявлення причин будується за моделлю, куди входять основні елементи – задоволення / незадоволення суб'єкта емоції, користь / шкода відносно «іншого», оцінка «добре / погано» [2, с. 57]. Причина (фактор) сприяє переживанню суб'єктом певного емоційного стану.

Емоційні стани можуть позначатися різними видами предикатів: дієсловами й дієслівними конструкціями, прикметниками, іменниками, фразеосполученнями. Предикати емоційного стану не містять актанта – об'єкта ставлення. Вони мають загальні властивості, які характеризують предикати внутрішнього стану в цілому, такі, наприклад, як обмежений часовий проміжок, інактивний суб'єкт. І одночасно виявляють властивості емоційних станів – специфічність, оцінність, здатність до інтенсифікації [2, с. 59].

Більшість емоційних станів має у своїй структурі оцінний елемент «добре / погано». Однак не всі вони пов'язані з певними оцінним знаком. Емоційні стани можуть бути і хорошими, і поганими. Хвилюватися можна і від радості, і від горя, так само здивування може бути і позитивним, і негативним.

Отже, репрезентація емоційних станів представляє одну з універсальних мовних категорій, яка має такі ознаки: часова локалізація, фазовість, повторюваність, одновалентність, несполучуваність з родовими найменуваннями, статичність, дуративність, неконтрольованість, пасивність. Фразеологічні одиниці – це найбільш ефективний засіб для вивчення ознак емоційних станів та їх структури. Компоненти фразеосполучень дозволяють найбільш чітко виявити не тільки ознаки станів, але й емоційний компонент у значенні фразеологізму. До структури категорії емоційного стану входять суб'єкт, предикат і причина (фактор). Суб'єкт емоційного стану має такі властивості: цілісність та інактивність. Причиною є подія, яка викликає відповідний стан. Більшість емоційних станів має у своїй структурі оцінний елемент «добре / погано».

Список використаних джерел

1. Вольф Е. М. Состояния и признаки: оценки состояний. *Семантические типы предикатов* / АН СССР, Ин-т языкознания. М., 1982. С. 320–339.
2. Гранько Н. К. Емоції у психології та лінгвістиці. *Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна*. 2002. № 567. С. 243–250.
3. Романов Д. А. Языковая репрезентация эмоций: уровни, функционирование и системы исследований: (на материале рус. яз.): автореф. дис. ... д-ра филол. наук; ТГПУ им. Л. Н. Толстого. Тула, 2004. 48 с.
4. Яковлева И. Н. Семантическая категория состояния и средства ее реализации: на материале рус. и англ. яз.: дис. ... канд. филол. наук. Воронеж, 2003. 170 с.
5. Jelinek H. La vache multicolore. Paris: Gallimard, 1961. 224 p.
6. Sarrazin A. La Traversière: roman. Paris: Le Livre de Poche, 1970. 317 p.

Марина Богомаз

СТАНОВЛЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ У ШВЕЙЦАРСЬКІЙ КОНФЕДЕРАЦІЇ

Мова, яка є важливою частиною культури будь-якого народу, найбільш яскраво виражає особливості національного світобачення. Сьогодні увагу мовознавців привертають питання існування й розвитку французької мови, яка є полінаціональною та має статус державної більше як у 20 країнах світу. Найбільш перспективним у цих дослідженнях є поєднання етнокультурного, соціолінгвістичного й власне лінгвістичного підходів до розуміння французької мови як елемента національно-культурної специфіки спільнот, які користуються цією мовою. З огляду на це можна стверджувати, що на широких теренах французька мова виявляє себе як єдиний комунікативний інструмент і як система соціально зумовлених варіантів, кожний із яких характеризується певною функціональною своєрідністю, структурними й нормативними особливостями. Одним із таких національних варіантів є франко-швейцарська мова, ґрунтовні дослідження якої почалися у XX ст., однак відсутність її комплексного аналізу зумовила актуальність нашої наукової розвідки.

Аналіз останніх джерел і публікацій свідчить, що питання історичного розвитку французької мови у Швейцарії розглядали у своїх працях М. Бородіна, В. Вишенський, А. Доза, Ж.-Дж. Дюбоше, Ч. Гіліард, В. Клоков, О. Кулинич, Ф. Райнгардт.

Мета статті – з’ясувати особливості становлення національного варіанта французької мови у Швейцарії.

Сьогодні французькою мовою розмовляють переважно в західних трьох кантонах Швейцарії: Невшателі, Женеві, Во; двомовними